

Wees gegroet!

Voorganger: Ds. Heleen Weimar

Lezingen:

1^e schriftlezing: Jesaja 7, 1-17

2^e schriftlezing: Lucas 1, 26-45

Gemeente van Jezus Christus,

Als je naar een land gaat, waarvan je de taal niet spreekt, dan doe je er goed aan om in ieder geval het groeten in die taal je eigen te maken. Want als je niet kunt groeten of een groet niet beantwoorden kunt, dan ben je in sociaal opzicht behoorlijk onthand.

Groeten is veel meer dan een beleefde formaliteit. Je drukt er je houding in uit jegens de ander die je ontmoet. Een houding van welwillendheid of respect of vriendschap. Een groet is dan ook vaak de uiting van een wens: 'Goedendag!' (eigenlijk: ik wens je een goede dag toe). 'Sjaloom!' in het Hebreeuws (ik wens je vrede). Sommige groeten betrekken God ook bij de ontmoeting van mens tot mens: 'Grüss Gott' in het Zuid Duits (moge God je groeten) en de afscheidsgroet 'Adieu!' (Gode bevolen, aan God vertrouw ik je toe).

Voor sommigen mensen, die erg eenzaam zijn, is groeten het enige menselijke contact op een dag. Door te groeten en gegroet te worden (in de bus, in de winkel, in de lift) behouden zij hun menselijkheid. Het groeten bewaart hen voor de totale vervreemding.

Heel ingrijpend is het, wanneer mensen elkaar, vanwege een conflict of een verwijdering, niet meer groeten. Langs elkaar heenlopen zonder elkaar gedag te zeggen, het hoofd afwenden, de ogen neerslaan - dat went nooit. Iedere keer weer doet het pijn en steekt het.

Er zijn ook de dilemma's die te maken hebben met de hoeveelheid mensen die je tegenkomt. Wel of niet groeten? Wat te doen in een groot gezelschap? In een grote menigte is er geen beginnen aan. Dat maakt dat je je in een massa mensen toch erg alleen kunt voelen. Bijzonder daarentegen kan het groeten zijn op eenzame plaatsen: de groet van die ene mens die je tegenkomt en het teruggroeten, dat kan je enorm goed doen, ja zelfs met vreugde vervullen: iemand wenst jou alle goeds toe en even welwillend wens jij dat terug.

In de evangelielezing van vanmorgen klonken er twee uitgebreide groeten aan Maria.

De groet van de engel Gabriël: 'Gegroet Maria, je bent begenadigd. De Heer is met je.'

En de groet van Elisabeth, die luidkeels riep: 'De meest gezegende ben je van alle vrouwen en gezegend is de vrucht van je schoot.'

Bij beide groeten wil ik met jullie stilstaan. Wat is hun betekenis? Wat klinkt er allemaal in mee aan echo's, aan herkenningmelodieën? En: zouden wij zulke groeten ook in de mond kunnen nemen?

'Wees gegroet!' zegt Gabriël, de bode van God. Een groet uit de hoge hemel aan een gewoon jong meisje in een eenvoudig dorp. Eigenlijk zegt hij: 'Verheug je! Wees blij!' Een gebruikelijke groetformule in het Grieks (χαίρει) dat als grondbetekenis zal hebben: ik wens dat je reden mag hebben om blij te zijn. In het geheel van de woorden die zullen volgen, de aankondiging van de geboorte van een koning, doet deze groet denken aan verschillende profetieën, waarin heel Israël als meisje, als vrouw wordt aangesproken en opgeroepen wordt zich te verheugen, omdat haar Koning komt (Sefanja 3, 14-15 en Zacharia 9,9). Die profetieën kennen wij door liederen als Verheug u, *gij dochter van Sion* (lied 550) en het refrein *Wees blij, wees blij, o Israël! Hij is nabij, Immanuel!* (Gezang 125 - de andere versie van dit lied van Barnard, lied 466, zongen we zojuist). *Gegroet - wees blij! Verheug je!*

Dan spreekt de engel Maria aan als *Jij begenadigde*. Daarin horen we het Griekse woord χαίρεις, *gratia* in het Latijn, dat we een paar weken geleden tegenkwamen toen het ging over de dankbare Samaritaan. Het betekent zowel gunst als dank. De engel zegt met dat ene woord dat Maria alle reden heeft om God te danken, omdat haar vanuit de hoge hemel van harte iets wordt gegund.

Wees blij, jij begenadigde!

En tenslotte het laatste deel van Gabriëls groet: *De Heer is met je!* Hieraan horen we, dat dit een roepingsverhaal is. Alle groten uit de geloofsgeschiedenis, de aartsvaders Izaäk en Jacob, Gideon de richter, de profeten Mozes en Jeremia, kregen deze woorden bij hun roeping van God te horen: 'Ik ben met je!' Je staat er niet alleen voor. (Genesis 26,24; 28,15; Exodus 3,12; Rechters 6, 11-18; Jeremia 1,8).

Maar ook de profetie van Jesaja die we lazen klinkt in de woorden *De Heer is met je!* mee. In de grote politieke crisis van de Syro-Efraïmitische oorlog profeteert Jesaja dat er nieuw perspectief voor Israël daagt, in de beloofde geboorte van een nieuwe telg uit het geslacht van David. Jesaja spreekt koning Achaz hiermee moed in en roept hem en het volk op om op

God te vertrouwen. De beloofde zoon krijgt de veelzeggende naam *Immanuel*, dat betekent 'God is met ons.' Deze belofte en deze naam klinkt ook door in Gabriels woorden aan Maria: *De Heer is met je!*

Na deze groet vanuit de hemel horen we de begroeting vanuit de aarde. De groet van Elisabeth, haar ingegeven door Gods Geest, wanneer Maria naar haar is afgereisd en bij haar binnenkomt: *'De meest gezegende ben je van alle vrouwen en gezegend is de vrucht van je schoot.'*

Dat juist Elisabeth deze woorden uitsprekt, zij die de vernedering en de mislukking gekend heeft van het onvruchtbaar zijn, en die nu ervaren heeft, dat God naar haar om heeft gezien - dat juist zij deze woorden van zegen uitsprekt, maakt haar begroeting niet alleen betekenisvol maar ook ontroerend. De groet van Elisabeth is een uiting van verbondenheid (beiden zijn gezegend door God), maar benoemt tegelijk de uniciteit van Maria: haar rol in de geschiedenis zal wel een heel bijzondere zijn.

De meest gezegende ben je van alle vrouwen en gezegend is de vrucht van je schoot!

Deze twee groeten aan Maria, van Gabriel en van Elisabeth, hebben een plaats gekregen in de liturgie, in het Westen ieder geval in de vroege Middeleeuwen. De groeten werden gezongen op Gregoriaanse melodieën. Later werd er nog een derde deel aan toegevoegd, de bede: *Heilige Maria, moeder van God, bid voor ons zondaars, nu en in het uur van onze dood.*

Martin Luther, die een grote achting voor Maria had, beval het bidden van het *Wees gegroet, Maria* aan, maar dan zonder het toegevoegde derde deel, dat naar zijn mening teveel naar Mariaverering neigde. In de Calvinistische traditie daarentegen is het groeten van Maria helemaal uitgebannen uit de eredienst en uit de persoonlijke vroomheid. Zijn wij daarmee iets belangrijks verloren, een uitingsvorm, die we eigenlijk wel terug zouden willen? Zoals er ook diverse andere voor-reformatische gebruiken zijn, die we weer herontdekken en binnenhalen. En kan het ook van betekenis zijn in de oecumene, om samen met Rooms- en Oudkatholieken, met Lutheranen en Oosters-orthodoxen het *Wees gegroet* te bidden?

De *Ave Maria's* op muziek van Gounod en van Schubert zijn enorm populair geworden. Ze worden vaak bij begrafenissen en crematies gedraaid, vooral, denk ik, vanwege dat laatste deel 'bid voor ons zondaars, nu en in het uur van onze dood'. En er zijn diverse andere toonzettingen. Een bijzonder mooie versie voor koor a capella is het *Ave Maria* van Strawinsky, bestemd voor liturgisch gebruik in de Russisch-orthodoxe kerk (1934), later ook op de Latijnse tekst gezet (1949).

Maar ook zonder muziek kan het groeten van Maria

iets zijn, waartoe wij protestanten vanuit andere geloofsrichtingen worden uitgenodigd.

Toen ik als geestelijk verzorger werkte in het verpleeghuis Zonnehoeve, heb ik met Rooms-katholieke bewoners talloze *Wees gegroeten* gebeden en ging ik met hen naar de stilleruimte om Maria te groeten, een bijzonder lieflijk houten Mariabeeld, dat bij bewoners een groot gevoel van geborgenheid wist te geven.

In die tijd woonden mijn ouders in België. Vlakbij hun huis stond een kapelletje voor Maria, gebouwd en onderhouden door de buurt. Als wij er logeerden, gingen we met de kinderen ook altijd even bij Maria langs, buurten bij Maria als het ware. We zeiden dan gewoon 'Hallo Maria!'. Het kapelletje had iets huiselijks, maar ook iets heiligs, waar je stil van werd.

Maar kun je eigenlijk wel iemand groeten die gestorven is? Die er (al lang) niet meer is?

Veel mensen doen het wel, een groet richten tot de foto van een gestorvene, iedere ochtend, of tot het beeld van diegene die men meedraagt in het hart. Het is een intieme uiting van de liefde of het respect dat je blijft voelen, ook al is iemand overleden.

In een gedicht van Gerrit Achterberg gaat het misschien wel over zo'n soort groeten. Het is niet zo duidelijk, of degene die in het gedicht wordt aangesproken, God is, of een gestorven geliefde. Het gaat zo:

Ik kan alleen woorden ontmoeten, u niet meer.

Maar hiermee houdt het groeten aan zozeer, dat ik wel moet geloven dat gij luistert;

zoals ik omgekeerd uw stilte in mij hoor.

(Gerrit Achterberg, *Verzameld werk* p. 409)

In de woorden van de engel Gabriel en van Elisabeth kan het groeten van Maria aanhouden, ook voor ons. Maar het toegevoegde derde deel dan, de vraag aan Maria om voor ons te bidden, kunnen we die vraag ook meemaken, of is dat teveel gevraagd?

In de Reformatie werd het bidden om voorspraak van de heiligen om twee redenen afgewezen. Het bidden tot de heiligen, de heiligen iets vragen, tenderde teveel naar heiligenverering. Het suggereerde ook teveel, dat wij middellaars nodig zouden hebben om tot God te komen, terwijl wij juist (door Jezus) in een onmiddellijke verhouding tot God mogen staan, zonder tussenkomst van heiligen of priesters.

Tegenwoordig zijn we hier minder krampachtig over gaan denken. Wij loven God weer, vanwege alle heiligen in de heerlijkheid. We zijn weer gaan beseffen, dat het in de gebeden van de heiligen om een bijbels gegeven gaat. De gouden schalen vol wierook, uit

Openbaring 5, dat zijn (in de ogen van Johannes) de gebeden van de heiligen. Wij mogen op aarde voor elkaar bidden, elkaar onder Gods aandacht brengen. We mogen ook hopen, dat de heiligen voor ons blijven bidden, en Maria dus ook.

Als wij ons uitgenodigd voelen om Maria te groeten - wanneer we bijvoorbeeld een van de toonzettingen van het Ave Maria horen en de woorden meebidden in ons hart, of wanneer we stilstaan bij een Mariakapel, of wanneer we oog in oog staan bij een icoon van Maria, de Theotocos, de moeder Gods - als wij ons

uitgenodigd voelen om Maria te groeten, laten we haar dan begroeten, niet als de koningin van de hemel, waartoe de traditie haar verheven heeft, maar als het eenvoudige meisje op aarde, die door God geroepen werd, van wie God grote verwachtingen had en die op haar beurt heel haar vertrouwen stelde op God. Laten we dit zo gewone en zo bijzondere meisje groeten met eerbied en liefde. Want met haar roeping en haar magnifieke lied begint het koninkrijk van God, waar wij verlangend naar uitzien.

Amen